

sensul larg al cuvântului. Principiul nr.15 al declarației respective stipulează: *În cazurile în care există pericolul producerii unor pagube severe sau ireversibile, nu se va utiliza ca argument lipsa certitudinii științifice integrale, pentru a amâna aplicare unor măsuri eficiente sub aspectul costurilor în vederea producerii degradării mediului* [5]. Aplicarea acestui principiu presupune luarea în condiții de incertitudine științifică a unor măsuri ce pot contribui la evitarea unor consecințe devastatoare ireversibile ale mediului, pe baza analizei scrupuloase a situației, evaluarea riscurilor posibile a diferitor alternative economice. Adus prin declarația de la Rio la rangul de normă legală internațională principiul precauției devine o necesitate acum când devin frecvente constatările precum că certitudinea științifică de foarte multe ori apare prea târziu pentru a mai putea fi luate măsuri eficiente pentru contracararea pagubelor. Consfințit în textul declarației de la Rio ca principiu universal de protecție a mediului, principiul precauției are implicații extinse în domeniul prevenirii poluării (de exemplu: interzicerea în diferite state a folosirii în agricultură a diferitor tipuri de pesticide), în domeniul sănătății publice (de exemplu interzicerea în spațiul Uniunii Europene a importului de carne tratată hormonal), în domeniul cercetării biomedicale și anticipării riscurilor presupuse de manipularea genetică a celulelor umane germinative (de exemplu interzicerea de către Convenția Consiliului Europei a manipulărilor genetice a celulelor umane germinative).

În concluzie am putea afirma că virtutea aristotelică a precauției în epoca contemporană din normă individuală devine imperativ social. Această transformare se datorează finalității (scopului) de dezvoltare nu a persoanei individuale (obiect al analizei aristotelice) ci a societății umane în general. Este vorba necesitatea acută de supraviețuire - finalitate din motive obiective devenită astăzi obiect prioritar de analiză. Formularea precauției ca și principiu de ghidare a deciziilor și comportamentului în condiție de incertitudine științifică este importantă mai ales acum când s-a conștientizat faptul că certitudinea științifică este foarte puțin probabilă. Vorbind despre cunoașterea științifică conjecturală Popper Karl enunță: „Idea clasică a științei, idea cunoștințelor adevărate, sigure și argumentate, a fost depășită prin revoluția lui Einstein. Indiferent dacă teoria sa este adevărată sau falsă ea arată că cunoașterea sigură nu este cu puțință” [6].

Bibliografie

1. Aristotel. *Etica nicomahică*. – București: Editura științifică și enciclopedică, 1988.
2. Stere Ernest. *Din istoria doctrinelor morale*. – Iași: Editura Polirom, 1998, p.96
3. Jonas Hans. *The Imperative of responsibility*. The University of Chicago Press, 1984, p.11
4. RACHEL'S ENVIRONMENT & HEALTH WEEKLY #657
1jul99<http://www.mindfully.org/Precaution/Scientific-Uncertainty-Rachels.htm>
5. Declarația de la Rio de Janeiro, emisă de ONU în 1992.
6. Popper Karl. *În căutarea unei lumi mai bune*. – București: Editura Humanitas, 1998, p.49

IMPORTANȚA MEMORIEI SOCIALE PENTRU SECURITATEA UMANĂ: ASPECTE TEORETICO - METODOLOGICE

Alina Rotari

Catedra *Filosofie și Bioetică* USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

Sustainable development of mankind and social memory in human security strategy

Amendments and interpretations of the securitologic phenomenon occurring at the request post-industrial culture, and looking for strategies that would ensure human security, this dynamic latent interdisciplinarity and multidirection and leads to an analysis of the phenomenon strongly securitologic which will include a process of movement from past to future, and creating a system to search complex metaphysical ... A strategic review process with the increasing

mobility of human security, the reproduction of the past now, a phenomenon caused by the existence of significant value, that of social memory.

Rezumat

Modificările și interpretările fenomenului securitologic ce au intervenit la cererea culturii post-industriale, precum și căutarea unor strategii care ar asigura securitatea umana, această dinamică latentă de multidirecționare și interdisciplinarism ne duce insistent spre o analiză a fenomenului securitologic care va cuprinde un proces de mișcare dinspre trecut spre viitor, spre căutarea și crearea unui sistem complex metafizic. Un proces cu mobilitate crescândă al analizei strategice a securității umane, de reproducere a trecutului în prezent, ce este determinat de existența unui fenomen de valoare semnificativă - acel al memoriei sociale.

Ne aflăm acum într-un nou mileniu, în care apar noi și noi riscuri și amenințări la adresa securității umane. Și deoarece ne găsim într-un moment al istoriei, când împrejurările ne impun să regândim, să reconstituim totul, suntem cu toții obligați să încercăm a face ordine în tot capitalul nostru de opinii, de convingeri, de valori, idealuri, credințe. Starea de securitate a indivizilor constituie punctul de pornire al oricărui studiu din acest domeniu, indiferent de nivelul analizat (național, zonal, regional sau global), întrucât omul reprezintă elementul esențial al oricărei forme de organizare socială, iar gradul de realizare a securității acestuia se reflectă în securitatea grupului din care face parte.

Studiile teoretice efectuate asupra referințelor valorice, modelelor și idealurilor de viață, unde securitatea ocupa un loc important și necesar ne-a făcut să ne adresăm unei probleme mult mai vaste și, în opinia noastră, mult mai actuale, importante, complicate și puțin investigate cum ar fi importanța memoriei sociale pentru securitatea umană. Aceasta deoarece nu putem rezidia, reconstitui și analiza trecutul și prezentul pozițiilor noastre de viață fără apelul la facultățile memoriei colective. Interpretarea prezentului este imposibilă fără înțelegerea trecutului, prezentul este imposibil fără înțelegerea trecutului, iar ambele pretind la o înțelegere mobilă și o memorie activă [4, p. 67-93], dublată de o conștiință lucidă, constructiv-critică, exigentă.

A vorbi despre o memorie socială, a-i înțelege rolul într-o societate înseamnă, printre altele, a vorbi despre o anumită relație cu trecutul, despre o atitudine pe care acea societate o are față de trecut, care la rândul său se prezintă ca o analiză retrospectivă instituționalizată, oficială și legitimă [2, p.109-122.]. Deoarece nu oricărui obiect îi este îngăduit să intre într-o memorie socială, nu orice eveniment sau simbol poate fi evocat în acest spațiu și nici nu mai este un secret pentru nimeni că prezentul influențează trecutul cu aceeași intensitate cu care trecutul influențează prezentul. Cu parere de rău, însă, acest lucru nu a fost întotdeauna înțeles astfel. De-a lungul timpului societatea a întreținut raporturi diferite cu temporalitatea, și-a reprezentat timpul în maniere extrem de diferite. De aceea și abordarea postmodernistă a memoriei sociale diferă de cea premodernă, și respectiv strategia securității umane diferă astăzi de cea de câțiva decenii urmă.

Ținând cont de importanța situsului și al rolului informatizării în procesul de dezvoltare a societății la nivel informațional, cu scopul intensificării progresului social în accelerarea dezvoltării durabile, conținutul memoriei sociale se cere a fi solicitat, aici, nu ca fenomen aparte a existenței umane, sau ca obiect al reflecției filozofice, ci mai curând drept obiectiv principal - al cărui scop ar fi asigurarea securității lumii sociale fluctuante în care trăim, printr-o interconexiune dialectică cu informatizarea și cunoașterea. Pentru a confirma acest fapt vom începe cu cercetările experimentale realizate în anul 1885 de psihologul german Hermann Ebbinghaus asupra memoriei sociale [5, p.93-105], studiu care a contribuit fundamental la înțelegerea faptului că memoria constituie „cunoașterea actuală a trecutului” și nu reprezintă „conservarea imaginilor”, ci „reconstituirea lor”. În concepția acestui savant memoria reprezintă o „funcție simbolică”, amintirile depinzând de posibilitatea de a avea „idei generale”. Aici nu ne rămâne decât să acceptăm că anumite societăți ne furnizează mijloace de gândire: „Oamenii trăind în societate utilizează cuvinte al căror sens îl înțeleg: aceasta este condiția gândirii colective.

Fiecare cuvânt este acompaniat de amintiri și nu există amintiri cărora să nu le corespundă cuvinte”[5, p. 207-219]. Amintirilor le corespund cuvinte, iar limba este un produs social, deci memoria este socială, adică reprezintă memoria societății care oferă indivizilor limba și categoriile gândirii. Societatea este cea care ne ajută să fixăm semnificația lucrurilor pe care ni le amintim. În situația când nu există un cuvânt corespunzător memorarea devine dificilă. Avem mai multe șanse de a readuce în memorie anumite fapte, întâmplări dacă pentru ele există un termen lingvistic corespunzător. Aceasta a fost prima accepțiune a termenului memoriei sociale, însă tot grație savantului, filosofului și sociologului francez M.Halbwachs descoperim și a doua accepțiune a termenului de „memoria socială” și anume cea de „memorie colectivă” – ce reprezintă stocarea amintirilor unor grupuri umane pentru care evenimentele din trecut au semnificația specială.

În concepția lui atât stocarea informației precum și reproducerea ei reprezintă procese amnezice datorate vieții sociale: noi dobândim cele mai multe amintiri, evenimente grație societății și evocăm aceste amintiri în interacțiune cu membrii grupului social din care face parte. Deci memoria socială servește ca model pentru societățile actuale și în această calitate structurează valorile sociale pe care aceste societăți și le propun. Tot ea (memoria socială) oferă orientări cognitive și suport afectiv și moral pentru realizarea scopurilor și aspirațiilor, deoarece nu ar avea sens să ne privim pe noi înșine în trecut dacă acesta nu ne-ar ajuta să ne orientăm în prezent [4, p.73-98]. Privită sub alt unghi memoria socială reprezintă modelul societății prezente, însă nu trebuie să uităm că orișice schimbări revoluționare impun reorganizarea memoriei sociale[1, p.304-320], fapt pe care-l putem ușor exemplifica aici prin analogia memoriei sociale premoderne cu memoria socială postmodernă.

Astfel, o memorie socială a societății premoderne caracterizată printr-un mod de producție colectiv și autarhic, bazată în mod fundamental pe valorizarea tradiției, cu o structură socială simplă, puternic ierarhizată și rigidă, are o valoare exemplară. Experiența strămoșilor, a eroilor fondatori, reprezintă principalul model cultural, comportamental pe care indivizii trebuie să-l prezerve, să-l urmeze întocmai și prin acesta să-l perpetueze. Mitul în societățile arhaice și tradiția în cele tradiționale se constituie în adevărate forme prescriptive pentru modul de a fi în lume al individului, adevărate construcții simbolice legitimizează cu valoare sacramentală. Societățile premoderne se fundamentează pe asemănare, astfel că datoria fiecărui individ este de a repeta cât mai fidel gesturile întemeietorilor. A fi cât mai aproape de model este o virtute, căci prezentul nu este decât o retrăire, în alte cadre, a trecutului, a perioadei aurorale. De aceea timpul are o reprezentare circulară de alt fel ca și memoria socială.

Fără îndoială, ideea de memorie socială poate fi considerată străină acestei epoci, căci memoria socială este o mărturie a diferenței între ceea ce este și ceea ce a fost, distanță care, cel puțin ideologic, era indezirabilă și, prin urmare, negată. Ideea de moștenire sacră ce trebuie perpetuată o regăsim la nivel societal printr-o reproducție socială foarte ridicată, ceea ce s-ar traduce prin faptul că fiul de țăran are șanse enorme să ajungă tot țăran, iar fiul de nobil are șanse enorme să ajungă tot nobil. Mobilitatea socială este foarte mică, fiindcă pozițiile sociale se moștenesc, iar inegalitatea de șanse este considerată un fapt normal.

Societățile moderne iau naștere o dată cu procesele de industrializare și urbanizare, de diviziune a muncii și de fragmentare a societății. Rolul comunităților tradiționale intră în umbră, pe scena istoriei intră individul. Democratizarea societății, universalizarea drepturilor politice, proiectul de iluminare a maselor, sacralizarea și raționalizarea sunt mărci ale acestui timp, un timp al individualismului exacerbant, al diferențierii cu orice preț. La nivelul structurării societății, poziția socială nu se mai moștenește din familie[1, p.45-91], ci se ocupă pe baza competențelor achiziționate în școală.

Așadar, se trece de la statusul moștenit la statusul dobândit, diploma ia locul legăturii de sânge. Individul își poate construi propria carieră, diferită de a părinților; mobilitatea socială este ridicată. Ne aflăm în plină ideologie a societății meritocratice, adică a ascensiunii prin propriile puteri. Cercul timpului este rupt, devenind o linie, o linie ascendentă, căci ne aflăm totodată în plin mit al progresului. Totul este nouitate, despărțire de tradiție și de canon. Timpul mitic și

timpul sacru sunt destructurate de fenomenul secularizării, iar timpul părinților, al familiei de origine, este considerat și el, la rândul său, revolut. Servituților originii sociale, surse ale inegalității, i se opun generalizarea, obligativitatea și eventual gratuitatea învățămîntului: „ai carte, ai parte!” Ideologia familială e aceea a copiilor care își depășesc părinții. Eroii imaginarului social sunt cei care pornesc dintr-o familie modestă și ajung pe cele mai înalte trepte ale societății. Colecțiilor particulare nobiliare, care legitimau originea veche și poziția socială privilegiată, ia locul memoriei sociale pe care am cunoscut-o; eventual cu acces gratuit. Aceste fapte ne conving de a evidenția cel puțin două rațiuni de a fi a memriei sociale: culturalizarea marelui public, care răspunde proiectului iluminist, și mărturie a împlinirii rațiunii umane, ilustrînd mitul progresului. Firește, discuția ar trebui nuanțată pe diferite tipuri de analiză interdisciplinară memorii sociale (filosofie, psihologie, istorie, politologie, etc.), pentru apariția fiecăruia existînd circumstanțe specifice. În fine, prin acest fapt, am ajuns la problematica postmodernității și postmodernismului Caracterizată drept societate post-industrială, post-raționalistă, post-umanistă, post-istorică etc., societatea contemporană prezervă principiile democrației, meritocrației, egalității de șanse, punînd accent pe drepturile omului și ale minorităților de orice natură. Se remarcă printr-o recuperare a marginilor, a periferiei, prin creșterea vizibilității tuturor segmentelor sociale și prin politici de discriminare pozitivă pentru a contracara sursa inegalităților de șanse identificate într-un trecut de care individul nu este responsabil.

Relația cu trecutul, după cum am putut remarca pînă acum, suferă o schimbare radicală: nu este negat cu vehemență ca în modernism, ci este rescris. Nu mai avem de-a face cu un singur trecut, ci cu trecuturi. Fără îndoială, în aceste condiții, sarcina memoriei sociale devine extrem de dificilă, fiindcă ea practic se transformă într-o construcție de cuvinte ce pot fi lasate la fel în memorie. Timpul epocii postmoderne devine un timp plat, memoria socială se extinde pe orizontală, cunoașterea obține aspect rizomatic[3, p.57-60.], unde memoria socială pe de o parte și informatizarea, pe de altă parte, tot mai mult, participă la procesul de producere. Astfel, se intensifică schimbul de informații între diverse ramuri, între diferite țări.

Astfel, prin recuperarea periferiilor, a zonelor pînă nu demult invizibile, totul se descentralizează, se dispersează. Coeziunea socială nu mai este asigurată de monopolul asupra modului legitim de a te comporta[1, p. 27-63], ci de perpetua interacțiune, de comunicare, de toleranță. Ierarhia este înlocuită de rețea, iar memoria socială adîncă, înrădăcinată în istorie este înlocuită de memoria flotantă, distributivă, conexiunistă. În consecință, memoria socială trebuie să răspundă la două provocări: multiplicarea spectaculoasă a trecuturilor și asediul permanent al prezentului extrem de complex. Ambele ridică problema posibilității spațiului fizic de a găzdui reprezentările, și mai mult decît atît, problema modalităților de stocare a noilor „produse” artistice, care nu se mai constituie din obiecte ca atare.

Dupa cum vedem, memoria socială a cunoscut o amplă dezvoltare în întelesul și sensurile multiple date de cercetatori în domenii în cursul căreia și-a restructurat atît schema de funcționare internă, prin trecerea de la forme imediate la forme mediate (prin limbaj și procedee mnemotehnice), cît și aria de cuprindere, ajungând să înregistreze și să conserve informații despre toate genurile de fenomene și evenimente, precum și întreaga gamă de experiențe, accesibile la nivel individual și comunitar, reapropiînd astfel trecutul în microdetalii. Prin urmare, prin memoria socială trecutul se încapățînează să supravețuiască. Interferența retroactivă face dificilă obținerea unei imagini corecte asupra prezentului. Din această cauză, factorii de putere sunt interesați nu numai să rescrie istoria dar și să reorganizeze memoria socială.

Deci memoria sociala, definește dimensiunea temporală a organizării sociale, integrată pe cele trei segmente ale orizontului temporal – trecut, prezent, viitor. Grație memoriei sociale, dobîndim continuitatea identității în timp. Fără dimensiunea mnezică socială, am trăi numai prezentul clipei, am fi în permanență puși în fața unor situații noi, pentru care nu am dispune de nici un fel de experiență elaborată, de nici un procedeu de abordare și rezolvare, ne-am zbate permanent în jocul încercărilor și erorilor, adaptarea devenind, practic, imposibilă. Memoria

sociala devine, așadar, o condiție bazală indispensabilă a existenței și adaptării optime, a unității temporale a personalității și a identității noastre.

Vedem, deci, că memoria socială re apare pe planul problemelor importante de analiză, nu doar prin faptul că memoria socială nu mai reprezintă doar o problemă unidimensională, nici pentru faptul că memoria socială reprezintă felul de a exista a oricărei societăți, și nici ca sistem pasiv de fixare a faptelor și evenimentelor, ci mai curînd drept condiție a existenței umane, și poate cea care ar putea da un răspun la întrebarea cum trebuie sa supraviețuiască omenirea...Căci prezentul și viitorul societății imanent rees din perspectivele existenței trecutului. De aceea o analiză corectă a trecutului reprezintă o problemă nu doar teoretică, ea este importantă și necesară și pentru rezolvarea problemelor de caracter practic, în planul translării pozitive a practicii sociale, pentru formarea corectă a viziunii asupra trecutului și pentru crearea unei cai de supraviețuire umană. Iar ca parte componentă și importantă a informatizării, memoria socială ar putea contribui la soluționarea problemei strategice a supraviețuirii și dezvoltării civilizației.

Fluxurile de bunuri și de investiții, dezvoltarea tehnologică și progresul democrației au adus mai multă libertate și prosperitate oamenilor pe de o parte, iar pe de alta parte persista starea de incertitudine și nesiguranță. De aceea și trecem printr-o perioadă de asidue căutări ale statelor și organizațiilor regionale și globale pentru realizarea unei noi ordini mondiale, care să permită viața și activitatea oamenilor, a comunităților umane, precum și dezvoltarea acestora, într-un climat de siguranță, într-o societate cu o dezvoltare durabilă. Și, desigur și globalizarea, ca fenomen multidimensional și complex, are profunde influențe asupra mediului de securitate național, regional și global. Mediul de securitate trebuie să se caracterizeze prin frontiere din ce în ce mai deschise[6, p15-21]. Iar orice element social, de importanță majoră, prin care am putea diminua toate aceste anomalii sociale de securitate trebuie să nu doar analizate ci și aplicate, căci doar așa vom putea deplasa cu succes spre constituirea noosferei[7, p.153-158] Aceasta nu doar pentru că amenințările, în sensul tradițional, s-au diminuat, sau pentru că securitatea se definește astăzi mai mult ca securitate în condiții de risc, unde, evenimentele cu consecințe neprevăzute sunt cele care determină agenda de securitate a viitorului, ci mai curînd pentru o cale spre asigurarea securității umane, care după cum vedem o va constitui conștientizarea trecutului redutabil și asumarea responsabilităților și consecințelor ce decurg de aici, precum și a riscurilor unor decizii și acțiuni viitoare. Și, deși securitatea a devenit în contemporanietate un concept tot mai complex, a cărui evoluție cu siguranță nu se va opri aici, și care nu va depinde doar de evoluțiile tehnologice sau de domeniul militar ci și de evoluțiile din mediul cultural, filosofic, social, ecologic și politic, securitatea totodată, care nu mai poate fi analizat numai în termeni de state naționale și interesele lor, ci, în ultimă instanță, depinde de indivizii umani și interesele lor. Din aceste motive, optăm pentru o analiză pluridimensională și reversibilă a studiului securității umane, unde reversibilitatea va constitui returnarea trecutului prin memoria socială, pentru un viitor în care asigurarea securității umane nu va mai fi o problemă de soluționat - ci un statut bine pronunțat.

Bbliografie

1. Chelcea Septimiu. *Personalitate și societate in tranziție*. - București, 1994, 336 p.
2. Chelcea Septimiu. *Memoria sociala - organizarea și reorganizarea ei*. Psihologie socială. Aspecte contemporane. Coordonator Adrian Neculau.- Iași, 1996, 420 p.
3. Chelcea Septimiu. *Memorie sociala și identitate naționala*. - București, 1998, 230 p.
4. Halbwachs Maurice. *La memoire collective*- Paris, 1958, p 263, 67p.
5. Halbwachs Maurice. *Les cadres sociaux de la memoire*. - Paris, 1925, 404 p.
6. Sarcinschi Alexandra. *Dimensiunile nonmilitare ale securității*.-București, 2005, 47p.
7. Țirdea T. *Unitatea memoriei sociale și identității - imperative cheee în strategia de asigurare a securității umane // Analele științifice ale USMF „Nicolae Testimțanu” / Probleme actuale de sănătate și management. Ediția a IX-a .Volumul 2.-Chișinău, 2008, 329p.*